

της Σοφίας Παπαδοπούλου

«Είναι πολύ σημαντικό να "αγκαλιάσουμε" την ιστορία μας, να τη γνωρίσουμε, για να ξέρουμε πού χωράμε σ' αυτή τη μεγάλη "τάξη πραγμάτων". Εγώ, σίγουρα, έχω βρει πλέον το μονοπάτι μου...».

Το απόσπασμα αυτό από το βιβλίο επισκεπτών του ιστορικού Αρχείου της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης «μαρτυρά» γιατί η διάσωση και διαφύλαξη ενός αρχείου για την ιστορία της άλλοτε κραταιάς εβραϊκής παρουσίας στην περιλάλητη «Ιερουσαλήμ των Βαλκανίων» είναι όχι απλώς σημαντική αλλά και αναγκαία.

Ξεφυλλίζοντας το βιβλίο «ξεπηδούν» από μέσα οικογενειακές ιστορίες ανθρώπων που αναζήτησαν στο αρχείο της Ισραηλιτικής Κοινότητας τα «κομμάτια» εκείνα που θα τους επέτρεπαν να συνθέσουν το παζλ της οικογενειακής τους ιστορίας, αυτό που τόσο βίαια διέλυσε η ναζιστική θηριωδία του Ολοκαυτώματος. Για όσους το καταφέρνουν, η επίσκεψη στο Αρχείο, στην οδό Βασ. Ηρακλείου, στην «καρδιά» του εμπορικού κέντρου της Θεσσαλονίκης, αποδεικνύεται τελικά «πιο σημαντικό ταξίδι της ζωής» τους...

Ένα τέτοιο «ταξίδι» ξεκίνησε πριν από πέντε χρόνια η Ρένα Μίλβεργκερ Σαπόρτα (Rena Milwenger Saporta), η οποία στην αγωνιώδη αναζήτηση συγγενών από την πλευρά του πατέρα της Ελιέζερ (Ελίκο) Σαπόρτα ήρθε (αρχικά) σε ...εξ αποστάσεως επαφή (μέσω email), με την υπεύθυνη του Αρχείου Αλίκη Αρούχ, με την πολύτιμη συμβολή της οποίας κατάφερε να ξετυλίξει τον μίτο της δικής της οικογενειακής ιστορίας.

Ο παπούς της, έχοντας ισπανική υπηκοότητα, βρέθηκε στο Μπέργκεν-Μπέλσεν κι όχι στο Άουσβιτς-Μπίρκεναου, όπως οι περισσότεροι Θεσσαλονικείς εβραίοι και βρέθηκε, μετά το τέλος της φρίκης, να έχει ...στερέψει από οικογενειακές ιστορίες για να διηγηθεί στα παιδιά και στη συνέχεια στα εγγόνια του. Αυτό το κενό θέλησε να καλύψει η κ. Σαπόρτα και απευθύνθηκε στο Αρχείο.

Έτσι, όπως εξηγεί η ίδια στο Αθηναϊκό-Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων κατάφερε να «ξεκλειδώσει» τις ερμητικά κλειστές, επί χρόνια, «πόρτες» της οικογενειακής μνήμης και να βρει όχι ένα αλλά αρκετά από τα μέλη της ευρύτερης οικογένειάς της, «βουτώντας» στα βαθιά ενός Αρχείου που «κουβαλά» στους καλά τακτοποιημένους φωριαμούς του, τη μακραίωνη ιστορία της εβραϊκής κοινότητας.

Ο Ελιέζερ Σαπόρτα είχε δύο νεότερους αδελφούς, εκ των οποίων ο ένας ευτύχησε να δει τρία παιδιά και δύο εγγόνια που ζουν στη Θεσσαλονίκη. «Η αποκάλυψη αυτή ήταν εκπληκτική! Άρχισε να σχηματίζεται το οικογενειακό μου δέντρο και να εμπλουτίζεται με μέλη της οικογένειάς μας από το Ισραήλ και το Βέλγιο» λέει η κ. Σαπόρτα. Δυόμισι χρόνια μετά η ζωή της επεφύλαξε ακόμα μια έκπληξη χάρη στην παρατηρητικότητα της κ. Αρούχ, που σε μία ασπρόμαυρη φωτογραφία μιας 80χρονης που γνώρισε τυχαία σε μια εκδήλωση αναγνώρισε κι άλλα μέλη της οικογένειας Σαπόρτα.

Η τρίτη και ....τυχερή αποκάλυψη για τη Ρένα Σαπόρτα ήρθε κατά την επίσκεψή της τελικά στο ιστορικό Αρχείο της ΙΚΘ το 2018, όπου συζητώντας από κοντά πλέον τις λεπτομέρειες του γενεαλογικού δέντρου του πατέρα της με την κ. Αρούχ βρέθηκε κυριολεκτικά μπροστά σε μια νέα ξαδέλφη, την Αλίκη Άντζελ, η οποία εργαζόταν συμπτωματικά στο ίδιο κτίριο. Η συνάντηση των δύο γυναικών, που αγνοούσαν η μία την ύπαρξη της άλλης, έγινε σε κλίμα συγκίνησης και έντονης συναισθηματικής φόρτισης, όπως συνήθως συμβαίνει κατά τις δεκάδες επιτυχημένες ανασυστάσεις οικογενειακών δέντρων μελών της ΙΚΘ ανά τον κόσμο.

Ανασυνθέτοντας ένα δύσκολο «παζλ»...

Η οργάνωση, διαχείριση και παρουσίαση ενός τόσο σημαντικού αρχείου κάθε άλλο παρά ...εύκολη δουλειά είναι. Στην περίπτωση του ιστορικού Αρχείου της ΙΚΘ, όπως εξηγεί η κ. Αρούχ, «μια απ' αυτές -πιθανόν η σημαντικότερη- είναι ο διασκορπισμός του προπολεμικού αρχείου που η Επιτροπή Ρόζενμπεργκ είχε κατάσχει και μεταφέρει στη Γερμανία το 1941, όπως έκανε με τα αρχεία και τις βιβλιοθήκες των εβραϊκών κοινοτήτων από όλες τις κατεχόμενες χώρες, με σκοπό τη δημιουργία ενός Κέντρου Έρευνας για το Εβραϊκό Ζήτημα». Ένα μεγάλο μέρος των κατασχεθέντων εβραϊκών αρχείων, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων από την Ελλάδα το βρήκε ο σοβιετικός στρατός σε ένα κάστρο στο Wolfelsdorf της Σιλεσίας, μετά την ήττα της Γερμανίας.

«Η ύπαρξη αυτών των αρχείων έγινε γνωστή μόλις πριν από 18 χρόνια. Στη συνέχεια αποτυπώθηκαν σε μικροφίλμ και αποκτήθηκαν από το Μουσείο Ολοκαυτώματος της Ουάσιγκτον, ενώ η απόκτηση των πρωτοτύπων εξακολουθεί να αποτελεί αντικείμενο πολυετών διπλωματικών διαπραγματεύσεων μεταξύ Ρωσίας και Ελλάδας» σημειώνει η υπεύθυνη του Αρχείου και προσθέτει πως άλλα δύο τμήματα ελληνικών εβραϊκών αρχείων ανακάλυψε στη Γερμανία ο αμερικανικός στρατός.

Το ένα, όπως επισημαίνει, βρέθηκε μαζί με τα αρχεία της λιθουανικής κοινότητας της Βίλνας και στάλθηκε, κατά λάθος, στο Institute for Yiddish Research στη Νέα Υόρκη και το άλλο, κατόπιν αιτήματος της ΙΚΘ προς το ελληνικό ΥΠΕΞ, στάλθηκε στην Αθήνα, στο Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο.

Το τελευταίο έστειλε στην ΙΚΘ αρχικά επτά κιβώτια «περιέχοντα διασωθέν μέρος του αρχείου» και στη συνέχεια περισσότερα αρχεία και βιβλία. Αρκετά χρόνια αργότερα, το 1970, το μεγαλύτερο μέρος του στάλθηκε στην Ιερουσαλήμ για φύλαξη, κατόπιν αιτήματος του Κεντρικού Αρχείου για την Ιστορία του Εβραϊκού Λαού (CAHJP), ενώ τμήμα του προπολεμικού αρχείου που παρέμεινε εδώ,

φυλάσσεται σήμερα στο Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης.

Ψήγματα του προπολεμικού αρχείου που δεν είχαν εντοπιστεί το 1970, βρέθηκαν το 2005-2006 στο κτίριο στη Βασ. Ηρακλείου από τον φοιτητή τότε Devin Naar, ο οποίος επεξεργάστηκε και καταλογοποίησε το μεγαλύτερο μέρος τους, σημειώνει η κ. Αρούχ, επισημαίνοντας πως το φυσικό σώμα αυτού του αρχείου φυλάσσεται στο Εβραϊκό Μουσείο, ενώ πλήρης κατάλογος του αρχειακού υλικού που βρίσκεται εκεί είναι διαθέσιμος στους ερευνητές στο ΙΑΙΚΘ, όπου γίνεται η διαχείριση και η μελέτη του ψηφιακά.

Σε ό,τι αφορά το μεταπολεμικό αρχείο, η οργάνωση και η ταξινόμησή του ξεκίνησε το 2011 και γίνεται θεματικά. Μέχρι σήμερα έχει αναταξινομηθεί το 20% του υλικού και οι ενότητες που περιλαμβάνει αφορούν: δηλώσεις παρουσίας, γερμανικές αποζημιώσεις, κοινοτικές εκλογές, μητρώο, δικαστικό υλικό, ιδιωτικές συλλογές κ.ά. Ειδικές βάσεις δεδομένων θυμάτων και επιζώντων και οι γενεαλογικές έρευνες (περισσότερα στοιχεία σχετικά με το περιεχόμενο και τις υπηρεσίες του ΙΑΙΚΘ είναι διαθέσιμα στο: <http://www.jct.gr/AlikiArouh-Symposium2017%20en.pdf>)

Το 2012, εμπνευσμένη από παλαιότερη δουλειά του επιζώντα του Ολοκαυτώματος Χάιντς Κούνιο και με κίνητρο τη δική της οικογενειακή ιστορία, η κ. Αρούχ, έχοντας ήδη κατασκευάσει μια σειρά από βάσεις μεταδεδομένων που αφορούσαν τμήματα του υλικού του ΙΑΙΚΘ, ξεκίνησε να στήνει τη δική της λίστα θυμάτων Ολοκαυτώματος, αλλά και μια παράλληλη λίστα επιζώντων μελών. Σ' αυτές, κάθε καταχώρηση περιλαμβάνει μια σειρά από στοιχεία τεκμηριωμένα με έγγραφα του ΙΑΙΚΘ (οικογενειακό επώνυμο, κύριο όνομα, όνομα πατρός και μητρός, το γένος της συζύγου, επάγγελμα, διεύθυνση κλπ).

«Καθώς χάνονται σιγά σιγά οι επιζώντες, καθίσταται ακόμα περισσότερο επιτακτική η ανάγκη να καταγραφούν -μέσα από τα ίχνη των διάσπαρτων αρχείων- οι λεπτομέρειες που αφορούν την ύπαρξη και τη ζωή τους» σημειώνει η υπεύθυνη του ΙΑΙΚΘ, εξηγώντας πως είναι πλέον εφικτή η δημιουργία ενός σχεδόν πλήρους και λεπτομερούς βιογραφικού για κάθε πρόσωπο.

Σε ό,τι αφορά, δε, τις γενεαλογικές έρευνες, που ξεκίνησαν πειραματικά το 2013 και, σήμερα, πραγματοποιούνται καθημερινά, από Δευτέρα έως Παρασκευή, στο ΙΑΙΚΘ, κατόπιν ραντεβού, έχουν οδηγήσει στην επιτυχή ανασύσταση πάνω από 500 οικογενειακών δέντρων.

Διατρέχοντας τις ανταριασμένες μέρες του πολέμου, όπως γλαφυρά αποτυπώνονται στα πάσης φύσεως ιστορικά βιβλία και στις μαρτυρίες των επιζώντων του Ολοκαυτώματος εύκολα καταλαβαίνει κανείς γιατί η διάσωση ενός αρχείου αποτελεί το «κλειδί» στην ιστορική μνήμη. Γιατί, όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει η κ. Αρούχ, «...για να μπορέσει να χρησιμοποιηθεί, η ιστορική πληροφορία χρειάζεται πρώτα να διασωθεί».

?? ????? ??? ?????? ?????????...

Δέκα χρόνια συμπληρώνει φέτος η Αλίκη Αρούχ στο Αρχείο, το οποίο έζησε από τη «γέννησή» του, κι ως πολύτιμο δώρο των ιδιότυπων αυτών «γενέθλιων» κρατά τις

έντονες στιγμές συγκίνησης και ενθουσιασμού που είδε να εκτυλίσσονται μπροστά της από ανθρώπους που, ταξιδεύοντας από όλα τα μήκη και τα πλάτη γης, έρχονται στο Αρχείο με έναν και μοναδικό σκοπό: να βρουν την ιστορία τους, αλλά και να εκφράσουν την ευγνωμοσύνη τους με κάθε τρόπο -και σε κάθε γλώσσα- στο βιβλίο επισκεπτών.

«Ήταν τον Ιούλιο του 2009, όταν ο πρόεδρος Δαυίδ Σαλτιέλ και το Δ.Σ. της ΙΚΘ μου εμπιστεύθηκαν το δύσκολο έργο της αναδιοργάνωσης του μεταπολεμικού αρχειακού υλικού» λέει η κ. Αρούχ, η οποία, αν και είναι εδώ και δέκα χρόνια η μόνη υπάλληλος του Αρχείου δεν αισθάνεται ποτέ, όπως λέει, μοναξιά γιατί νιώθει πως έχει πάντα παρέα τις ψυχές όσων θέλουν να «βρεθούν», να μνημονευθούν και να μεταδώσουν μέσα από το αρχείο όσα δεν έχουν φανερωθεί. «Και είναι τόσοι, μα τόσοι πολλοί!» όπως χαρακτηριστικά λέει.

ΠΗΓΗ: [ΑΠΕ-ΜΠΕ](#), 26.10.2019